

УДК 657.421

АЛЛА УЖВА, ІРИНА СОБОЛЕВА

м. Миколаїв

Brend_iren@mail.ru

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ПРОБЛЕМ АНАЛІЗУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

Досліджено науковий доробок щодо сутності поняття «основні засоби», розглянуто концептуальні основи та методологічні підходи щодо аналізу основних засобів. Встановлено та надано оцінку основним проблемним аспектам, що пов'язані з обліком та аналізом основних засобів на підприємствах України. Узагальнено напрямки удосконалення обліку та аналізу основних засобів при їх довготривалому використанні.

Ключові слова: необоротні активи, основні засоби, амортизація, консервація, аналіз, експлуатація, економічна ефективність.

Основні засоби є одним з найважливіших чинників будь-якого виробництва, від їх стану та ефективності використання залежать кінцеві результати господарської діяльності. Кризові явища у економіці країни, недосконала амортизаційна політика спричинила спад інвестиційної активності економіки в цілому та окремих підприємств України, підвищення ступеню зношеності основних засобів. Здійснення ефективних заходів щодо подальшого економічного розвитку України потребують принципово нових підходів до управління основними засобами. Стан та використання основних засобів є важливими для забезпечення конкурентоспроможності підприємства, а їх склад та структура зумовлюють можливості підприємства відносно виробничого процесу.

Вагомий внесок у розробку теоретичних основ та методологічних підходів до проблеми обліку, аналізу та контролю основних засобів зробили провідні вчені-економісти: Н. Г. Виговська, Т. А. Бузова, М. Я. Дем'яненко, І. П. Житна, В. П. Завгородній, Г. Г. Кірейцев, Я. В. Соколов, Н. М. Ткаченко, П. Я. Хомин, М. Г. Чумаченко, В. В. Сопко, Ф. Ф. Бутинець, А. В. Максименко, О. Бондар, І. Павлюк, Н. І. Дорош, Р. Л. Хом'як та інші. Викладені результати досліджень щодо покращення обліково – аналітичного забезпечення управління основними засобами є недостатніми і тому потребують удосконалення і уточнення.

Аналіз наукових праць, присвячених питанням дослідження, свідчить про відсутність

комплексного підходу до вивчення обліку та аналізу основних засобів. Так, проведені дослідження стосуються окремих галузей промисловості (вугільна, хлібопекарська), або мають особливу направленість відповідної сфери діяльності. Незважаючи на ряд досліджень з питань обліку основних засобів, одне з ключових дискусійних питань залишається актуальним і сьогодні, а саме: протиріччя у визначенні «основні засоби» в П(С)БО 7 «Основні засоби» та Податковому Кодексі України (ПКУ).

Мета статті полягає у дослідженні основних методологічних аспектів обліку і аналізу основних засобів, розгляд у концептуальних основ та специфіки проблем аналізу основних засобів.

У реаліях сучасного бізнесу користувачі прагнуть отримувати своєчасну та якісну інформацію про стан та використання основних засобів, що сприяє результативному управлінню підприємством. Така інформація створюється за допомогою бухгалтерського обліку, проте не завжди можливо отримати достовірну інформацію про господарські операції, об'єктами яких є основні засоби, що є наслідком неузгодженості бухгалтерського обліку та податкових розрахунків. Облік основних засобів є важливою ланкою в сфері бухгалтерського обліку та звітності. Оновлення основних засобів потребує відповідних інвестицій. В інвестиційній діяльності особливого значення набуває проблема формування джерел

інвестиційних ресурсів. Цей процес достатньо складний, оскільки припускає використання декількох різноманітних за своєю економічною сутністю джерел: внутрішніх та зовнішніх [1].

Організація будь-якої підприємницької діяльності розпочинається з формування матеріальної бази, відсутність якої робить неможливим ведення господарської діяльності підприємства. Функціонування господарської одиниці супроводжується не тільки оприбуткуванням, а й вибуттям основних засобів, яке відбувається різними шляхами. Зважаючи на роль місця основних засобів в діяльності підприємств, у науковій літературі приділено багато уваги теоретичним та практичним питанням їх обліку, проте єдиної думки, щодо визначення змісту терміну «основні засоби» та шляхів вибуття даного виду активів, науковцями не досягнуто.

У Податковому кодексі України, в свою чергу, відмовилися від поняття «основні фонди» на користь «основних засобів», що свідчить про наближеність кодексу до положень бухгалтерського обліку. Порівнюючи дефініції, що представлені в П(С)БО та міжнародних стандартах можна зробити висновок про їх подібність, яка зумовлена тим, що при написанні українських стандартів бухгалтерського обліку міжнародні стандарти використовувались як основа, однак існує певна розбіжність [3]. Бухгалтерський облік і аналіз основних засобів потребує удосконалення в методико – організаційних аспектах, а також узгодженості законодавчо-нормативних документів, шляхом удосконалення нормативної бази бухгалтерського обліку основних засобів, з метою гармонізації вітчизняного обліку з міжнародними стандартами та зменшити невідповідності й проблемні питання обліку основних засобів.

Найактуальнішим питанням обліку та аналізу основних засобів є їх класифікація. У Податковому кодексі України зазначено 16 груп основних засобів, назва яких збігається з субрахунками бухгалтерського обліку та практично повторює їх класифікацію в П(С)БО 7. Наведена класифікація має певні відмінності, зокрема відсутня окрема група під назвою «Інші необоротні матеріальні активи», яка б відповідала

данам субрахунку 117 «Інші необоротні матеріальні активи». Виходячи з логіки, ці активи мають відноситися до групи 9 «Інші основні засоби». Одночасно до класифікації введена група 16 «Довгострокові біологічні активи», яка відповідає даним синтетичного рахунку 16 «Довгострокові біологічні активи» в бухгалтерському обліку. Така систематизація максимально зблизила бухгалтерський і податковий облік та полегшила роботу бухгалтера. Відповідно до цих груп, встановлено мінімально допустимі строки корисного використання об'єктів для нарахування амортизації. Варто відмітити, що при введенні об'єкта основного засобу в експлуатацію дуже важливим є не лише визначення приналежності об'єкта основних засобів до відповідної податкової групи, але і вибір рекомендованого методу амортизації та обов'язкове його визначення в Наказі про облікову політику. На практиці одним з важливих є питання переоцінки основних засобів, так як вони найчастіше займають досить значну питому вагу серед необоротних активів. При цьому виникає питання, щодо моменту з якого підприємство вже може переоцінювати ці необоротні активи у випадку відмінності їх балансової вартості від ринкових цін.

Облік необоротних активів і груп вибуття, утримуваних для продажу, на субрахунку 286 є неаргументованим, оскільки суперечить назві класу 2 «Запаси», рахунки якого призначені для обліку оборотних активів, а всі необоротні активи слід узагальнювати на рахунках класу 1 «Необоротні активи». Часто на підприємствах складаються такі обставини, що частина об'єктів основних засобів тривалий час не використовується. На всі об'єкти амортизація нараховується незалежно від інтенсивності їхнього використання, це призводить до завищення собівартості продукції за умови, що певна частина основних засобів не бере участі у виробництві [3]. У зв'язку з цим, на нашу думку, доцільно в таких випадках їх законсервувати, що дає змогу підприємствам не нараховувати за цими об'єктами амортизацію, а отже, виключити негативний вплив цього фактору на формування собівартості продукції, робіт, послуг.

У деяких випадках підприємствам доводиться тимчасово відмовитися від експлуатації

власних виробничих потужностей. Причин цьому багато, але найтипівша – економічна неефективність (збитковість) використання об'єктів. У таких ситуаціях, як правило, удаються до консервації цих обтяжуючих основних засобів, аби хоч якось скоротити експлуатаційні витрати та/або забезпечити схоронність майна. Під час консервації основні засоби підприємства приводять у стан, що забезпечує збереження технологічного обладнання, будівель і споруд, а також безпеку технічного персоналу й населення, охорону довкілля. У такий «комплекс заходів» уписуються не лише «активні» дії підприємства – «консерватора» з виведення об'єктів з експлуатації та їхньої охорони, але й передача основних засобів на зберігання іншим підприємствам за відповідними цивільно-правовими угодами. Строк консервації основних засобів обмежено трьома роками, відповідно, що з його спливом основні засоби слід розконсервувати та прийняти рішення про їхню подальшу долю (експлуатацію чи ліквідацію).

На всі об'єкти основних засобів, які є у розпорядженні підприємств, амортизація нараховується незалежно від інтенсивності їхнього використання.

Переведення на консервацію основних засобів, які тимчасово не використовуються у виробничому процесі підприємства, забезпечить достовірне відображення витрат в бухгалтерському обліку. Формування повної та достовірної інформації про діяльність підприємства і його майновий стан, необхідний для внутрішніх і зовнішніх користувачів, – це одне з головних завдань бухгалтерського обліку. Для вирішення цього завдання необхідно мати чітке уявлення про стан та вартість активів підприємства. Слід зазначити, що у разі ліквідації об'єкта основних засобів платник податку, який за самостійним рішенням ліквідує основні виробничі або невиробничі засоби, повинен нараховувати податкові зобов'язання за такими необоротними активами виходячи з їх ринкової ціни, визначеної на момент такої ліквідації за правилами, зазначеними у ПКУ, але не нижче їх балансової вартості [2]. Якщо при ліквідації основних засобів обов'язковим є проведення оцінки, податкові зобов'язання нараховуються з вартості

об'єкта оцінки, але не нижче їх балансової вартості.

Найбільшу питому вагу у структурі активів підприємств, як правило, займають основні засоби, тому їх вартість найбільшою мірою впливає на показники діяльності підприємства. Підприємству важливо самостійно обрати найкращий для конкретного об'єкта метод амортизації, проаналізувавши усі переваги та недоліки кожного методу. Адже від обраного методу залежить сума амортизації, яка, у свою чергу, впливає на величину витрат підприємства, і в підсумку, – на фінансовий результат його діяльності.

Відсутність достовірної облікової інформації може призвести до формування даних, що в спотвореному вигляді відображають фінансовий стан підприємства. Саме облікова інформація дозволить сформулювати загальну концепцію ефективності управління основними засобами. Таким чином, достовірна оцінка вартості основних засобів та, за необхідності, переоцінка їх вартості, а також відображення бухгалтерських проведень щодо наявності та руху необоротних активів запобігатиме допущенню помилок, що дозволить уникнути нарахування штрафних санкцій за порушення методичних рекомендацій з обліку основних засобів.

Список використаних джерел:

1. Бутинець Т. А. Основні засоби: точка зору економіста / Т. А. Бутинець // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. — 2012. — С. 22—36.
2. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році» від 24.12.2015 № 909-VIII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/909-19>.
3. Іванова Н. А. Актуальні питання обліку і аудиту основних засобів / Н. А. Іванова, А. А. Славгородська, Л. В. Білявська // 36. наук. праць Подільського ДАТУ, затверд. постановами президії ВАК України. — 2012. — С. 546—549.
4. Іртищева І. О. Удосконалення обліку витрат в умовах ринкових відносин / І. О. Іртищева, О. М. Бурова, О. А. Сібілева // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Економічні науки, 2013. — Вип. 5.1 (97). — С. 28—30.
5. Податковий кодекс України від 01.02.2016 № 2755-XVII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

ALLA UGWA, IRYNA SOBOLEVA
Mykolaiv

**CONCEPTUAL FRAMEWORK AND METHODOLOGICAL
APPROACHES TO THE ANALYSIS OF FIXED ASSETS
AT THE ENTERPRISES OF UKRAINE**

This article explores scientific contributions to the essence of the concept of «fixed assets» are considered conceptual framework and methodological approaches to the analysis of fixed assets. Established and the estimation of the main problematic aspects relating to accounting and analysis of fixed assets in the Ukraine. Overview direction of improvement of accounting and analysis of fixed assets when they are used by enterprises of Ukraine.

Key words: non-current assets, fixed assets, depreciation, closing down, analysis, accounting, economic efficiency.

АЛЛА УЖВА, ИРИНА СОБОЛЕВА
г. Николаев

**КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ И МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ
К ПРОБЛЕМАМ АНАЛИЗА ОСНОВНЫХ СРЕДСТВ
НА ПРЕДПРИЯТИЯХ УКРАИНЫ**

Исследовано научный потенциал сущности понятия «основные средства», рассмотрены концептуальные основы и методологические подходы к анализу основных средств. Установлено и представлено оценку основным проблемным аспектам, связанным с учетом и анализом основных средств в Украине. Обобщенно направления совершенствования учета и анализа основных средств при их использовании на предприятиях Украины.

Ключевые слова: необоротные активы, основные средства, амортизация, консервация, анализ, учет, экономическая эффективность.

Стаття надійшла до редколегії 03.06.2016